

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ
І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ ВЧЕНИХ**

**Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2020**

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту педагогіки і психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 8 від 22 травня 2020 року)*

За загальною редакцією – професора Т. О. ОЛЕФІРЕНКА

Редакційна колегія:

- В. І. Бондар* – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. Д. Максименко – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор;
О. В. Бернацька – кандидат педагогічних наук, доцент;
І. М. Євченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Лапченко – кандидат психологічних наук, доцент;
І. О. Луценко – доктор педагогічних наук, професор;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор;
М. М. Марусинець – доктор педагогічних (кандидат психологічних) наук, професор;
О. В. Матвієнко – доктор педагогічних наук, професор;
О. Я. Митник – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Овдієнко – кандидат психологічних наук, доцент
Т. О. Олефіренко – кандидат педагогічних наук, професор;
Ю. О. Приходько – доктор психологічних наук, професор;
Л. В. Савенкова – кандидат педагогічних наук, доцент;
М. С. Севастюк – кандидат педагогічних наук, доцент;
Г. В. Семеренко – кандидат філологічних наук, професор;
С. В. Страшко – кандидат біологічних наук, професор;
О. Л. Шевнюк – доктор педагогічних наук, професор;
І. М. Шапошнікова – кандидат педагогічних наук, професор;
Г. Г. Цветкова – доктор педагогічних наук, професор.

**А 43 ПСИХОЛОГІЧНИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС: НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ВЧЕНИХ :** збірник матеріалів конференції / за заг. ред. проф.
Т. О. Олефіренка. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020.
– 344 с.

До збірника ввійшли матеріали учасників Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “*Актуальні проблеми психології розвитку особистості*”, у яких науковці розглядають актуальні питання теорії, методології й практики психології розвитку особистості в умовах соціальних та інформаційних змін.

Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, практиками, здобувачами вищої освіти в галузі психології, педагогіки та дотичних до них наук.

УДК 159.923: 316.612:37.015.311(06)

- © Автори статей, 2020
© Редакційна колегія, 2020
© Вид-во Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова, 2020

ПОНЯТТЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ В ОНТОГЕНЕЗИ

На сучасному етапі розвитку вітчизняної науки й освіти актуальним постає питання розвитку емоційного інтелекту дітей і підлітків. Поняття емоційного інтелекту дуже часто ототожнюють з поняттям загального інтелекту, але сама ідея була розвинута з соціального інтелекту.

Дослідження поняття “емоційний інтелект” розпочинається з вивчення поняття “соціальний інтелект”, яке досліджував Х. Гарднер. Вчений визначив це поняття як здатність розуміти людей і управляти ними. Вченим було встановлено, що соціальний інтелект може бути відділений від загальних академічних здібностей людини.

Багато вчених присвятили свої праці вивченню емоційного інтелекту (EQ), зокрема, А. Є. Островська визначає це поняття як підструктуру соціального інтелекту, який включає в себе здатність спостерігати власні емоції та емоції інших людей, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для управління мисленням і діями [9, с. 71]. На відміну від абстрактного і конкретного інтелекту, які відображають закономірності зовнішнього світу, емоційний інтелект відображає внутрішній світ і його зв'язок з поведінкою особистості і взаємодією з реальністю.

Г. Ю. Айзенк визначає поняття “емоційний інтелект” як психологічне утворення, що формується в ході життя людини під впливом ряду факторів, які зумовлюють його рівень і специфічні індивідуальні особливості [1, с. 111].

Кінцевим продуктом емоційного інтелекту, вказує Г. М. Бреслав, є прийняття рішень на основі відображення і осмислення емоцій, які є диференційованою оцінкою подій, що мають особистісний сенс. Тобто, емоційний інтелект лежить в основі емоційної саморегуляції [3, с. 12].

Вивчення емоційного інтелекту бере офіційний початок у 1937 р., коли вийшла праця Роберта Торндайка про соціальний інтелект. У 1940 р. видатний психолог Девід Векслер продовжив вивчення емоційного інтелекту й наступний етап був присвячений інтелектуальним й не інтелектуальним його компонентам. Він вказував, що “не інтелектуальні компоненти навіть важливіші для соціальної адаптації, ніж інтелектуальні” [8, с. 5]. Саме з цих науковців починалося серйозне вивчення цього поняття.

Важливим етапом вивчення емоційного інтелекту був 1983 р., коли Говард Гарднер [12] написав працю про множинний інтелект та 1990 р., коли американські психологи Джон Мейер і Пітер Селовой ввели саме поняття “емоційний інтелект” й почали дослідницьку програму по його вимірюванню. Вчені визначили емоційний інтелект як компонент соціального інтелекту, який включає в себе здатність відстежувати власні та чужі почуття й емоції, розпізнавати їх й використовувати цю інформацію для управління своїми думками й вчинками [13].

У 1995 р. вийшла книга Деніела Гоулмена “Емоційний інтелект”: незважаючи на те що сам термін – це не його ідея, саме він популяризував поняття емоційного інтелекту [6, с. 5]. Д. Гоулмен обґрунтував свою модель на базі ранніх уявлень

Дж. Мейера і П. Селовея. Він додав до виділених ними компонентів когнітивних здібностей особистісні характеристики, такі як: “емоційна самосвідомість, точна самооцінка, приборкання емоцій, відкритість, адаптивність, воля до перемоги, ініціативність, оптимізм, ділова обізнаність, люб’язність, наснага, вплив, ентузіазм і наполегливість” [6, с. 5]. Вчені Дж. Мейер та П. Селовея продовжували вивчати емоційний інтелект, розвиваючи теорії Д. Гоулмена й інших дослідників, доповнили свою модель та в 2002 році створили стандартизований тест для вимірювання емоційного інтелекту MSCEIT, V 2.0, який на сьогодні є досить поширеним [13, с. 396].

Дослідженням емоційного інтелекту займався також Рувен Бар-Он, який ввів поняття “емоційно-соціальний інтелект” й припустив, що він складається з внутрішніх й зовнішніх здібностей, навичок та вмінь, які об’єднуються, визначають поведінку людей. І. М. Андреева вказує, що Бар-Он вперше ввів позначення EQ – емоційний коефіцієнт, за аналогією з IQ – коефіцієнт інтелекту. В своїй моделі Бар-Он відмовився відносити до EQ когнітивні здібності. Він визначає EQ як всі не когнітивні здібності, знання і компетентність, що дають людині можливість успішно справлятися з різними життєвими ситуаціями [7, с. 83].

Бар-Он виділив п’ять компонентів, складових емоційного інтелекту:

1. Пізнання себе: усвідомлення своїх емоцій, впевненість в собі, самоповага, самоактуалізація, незалежність.
2. Навички міжособистісного спілкування: емпатія, міжособистісні взаємини, соціальна відповідальність.
3. Здатність до адаптації: рішення проблем, зв’язок з реальністю, гнучкість.
4. Управління стресовими ситуаціями: стійкість до стресу, контроль за імпульсивністю.
5. Переважаючий настрій: щастя, оптимізм.

Вчена М. А. Манойлова визначає поняття “емоційний інтелект” як здатність людини до усвідомлення, прийняття та регуляції емоційних станів та почуттів інших людей і себе самого. Дослідниця вважає, що емоційний інтелект є інтегративне поняття, що складається з емоції, інтелекту і волі [10, с. 60]. Емоція, зазначає вчена, це – психічні процеси і стани, пов’язані з інстинктами, потребами, мотивами, які відображають у формі безпосереднього переживання значущість діючих на індивіда явищ і ситуацій для здійснення його життєдіяльності. Інтелект – загальна здатність до розуміння, пізнання і вирішення проблем, що визначає успішність діяльності. Воля – здатність діяти в напрямку свідомо поставленої мети, долаючи при цьому внутрішні перешкоди, тобто свої бажання і прагнення. Можна зробити висновок, що воля в емоційному інтелекті – це засіб підпорядкування емоційного інтелектуальному. Воля об’єднує емоції і інтелект в концепції емоційного інтелекту [10, с. 60].

Психологічна наука багата дослідженнями, які намагаються розкрити закономірності емоційного становлення людини як важливого аспекту формування її свідомості, активності, її когнітивного розвитку та особистості в цілому. П. Лафренє вважає, що емоційне становлення особистості ґрунтується на взаємодії біологічного початку і соціального досвіду людини [7, с. 7]. Дж. Боулбі вказує на те, що важливу роль в емоційному становленні відіграє початкова особистісна прихильність, симпатія [4, с. 6]. Х. Вайсбах робить акцент на важливості міжособистісного взаємодії в сім’ї, з однолітками, тобто з соціумом [5, с. 20]. Не дивлячись на різнобічність критеріїв, що лежать в основі емоційного розвитку в даних концепціях і теоріях, їх об’єднує положення про тісний взаємовплив і взаємодію емоційного і когнітивного в становленні особистості.

Л. М. Новикова, досліджуючи емоційний інтелект, робить висновок, що з розширенням пізнавальної діяльності й розвитком когнітивних функцій психіки змінюється зміст емоційної сфери індивіда. Емоційне становлення є процесом ускладнення емоційних проявів: від задоволення або незадоволення до глибоких почуттів співчуття, емпатії. Емоційний розвиток розглядається вченою як закономірний процес утворення певних, на кожному етапі онтогенезу, емоційних новоутворень [11, с. 85].

Висновки. Отже, нами проаналізовано поняття “емоційний інтелект” й особливості його розвитку в онтогенезі.

Використана література:

1. Айзенк Г. Ю. Интеллект: новый взгляд. *Вопросы психологии*. 1995. № 1. С. 111-131.
2. Андреева И. М. Про історію розвитку поняття “Емоційний інтелект”. *Питання психології*. 2008. № 5. С. 83-85.
3. Бреслав Г. М. Эмоциональные процессы : учебное пособие. Рига : ЛГУ им. П. Стучки, 1984. 370 с.
4. Боулби Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей. Москва : Академический проект, 2004. 232 с.
5. Вайсбах Х. Эмоциональный интеллект. Москва : Лик Пресс, 1998. 247 с.
6. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект: почему он может значить больше, чем IQ. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013. 560 с.
7. Лафренье П. Эмоциональное развитие детей и подростков. Санкт-Петербург : Прайм – Еврознак, 2004. 256 с.
8. Лемберг Б. Эмоциональный интеллект: как разум общается с чувствами. Санкт-Петербург : Вектор, 2013. 62 с.
9. Островская А. Е. Эмоциональный интеллект. Бюджетный учет. 2010. № 12 (72). С. 71-75.
10. Манойлова М. А. Развитие эмоционального интеллекта будущих педагогов. Псков : ПГПИ, 2004. 60 с.
11. Новикова Л. М. Эмоциональный интеллект и его развитие у детей. Открытый урок. 2015. URL: <http://festival.1september.ru/articles/211278/>.
12. Gardner H. Multiple intelligences. New York: Basic Books, 1993.
13. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. Models of Emotional Intelligence. Handbook of Intelligence. Ed. by R. Stenberg. Cambridge University Press, 2000. P. 396-420.

УДК 373.2.016:75]:159.955

Войтюк І. В.

ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОЇ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день є вельми актуальним науково обґрунтована корекція мислення дитини з інтелектуальними порушеннями, психолого-педагогічний супровід її розвитку забезпечує підґрунтя створення передумов і навчальної діяльності, і успішної соціалізації дошкільників та виводить на перший план